

УДК 339.5

Самойловська В.П.,
к.е.н, доцент кафедри комерційного
забезпечення транспортних процесів
Коробкова О.М.,
старший викладач кафедри комерційного
забезпечення транспортних процесів,
здобувач¹
Одеський національний морський університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МИТНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

Samoilovska V.P.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the
department maritime commerce
Korobkova O.M.,
senior lecturer of the department maritime
commerce, candidate for a degree
Odessa National Maritime University

THE ECONOMIC ESSENCE OF CUSTOMS MEDIATION

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової торгівлі особливий інтерес викликає митне посередництво, що відіграє винятково важливу роль у забезпеченні безперешкодного переміщення товарів через митний кордон України та забезпеченні надходження митних платежів до державного бюджету України. Це підтверджує особливу актуальність дослідження посередницької діяльності в зовнішній торгівлі.

Ефективне впровадження діяльності, пов'язаної з наданням посередницьких послуг в митній сфері може стати передумовою для подальшого вдосконалення здійснення митних формальностей при проведенні зовнішньоторговельних операцій. Завдання митного посередника полягає в тому, щоб за дорученням вантажевласника професійно здійснити усі митні формальності. При цьому митний представник несе повну відповідальність за достовірність поданих ним відомостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання діяльності посередників у сфері зовнішньоекономічної діяльності розглядалися багатьма вченими: А.Р. Дунською [1], Л. Андрєєвою [2], В.В. Резніковою [3], Т.Е. Магнутовою [4], А.Г. Загороднім [5], А.І. Кредісовим [6], Н.І. Трішкіною [7], Е. Гвардзинською [8] та іншими вченими, які аналізували сутність і види посередництва, економічні наслідки та умови їх функціонування, а також різні аспекти такого складного ринкового явища, як посередництво в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Але посередницька діяльність в митній сфері ще не достатньо досліджена та потребує вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення і подальший розвиток теоретичних положень щодо економічної сутності митного посередництва, а також діяльності митних посередників в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізацію товарів на зовнішньому ринку можна організувати двома способами: власними силами або з використанням підприємств-посередників. Кожний варіант має свої переваги та недоліки, які обумовлюють доцільність використання певного варіанта в конкретних умовах.

Посередники звільняють виробників від необхідності пошуку покупців. З іншого боку, особистий пошук споживачів дозволяє отримати весь прибуток і не вираховувати винагороду посереднику. Головне питання при організації прямих продаж – це забезпечення ефективності реалізації. Професійні посередники вкладають досить багато коштів в організацію відповідних каналів збуту, складування і транспортування продукції, в той час для окремого товаровиробника налагодити настільки ж ефективний збут буде дуже дорогавартісним завданням [1, с. 89].

Інститут посередництва має глибокі історичні коріння, однак він завжди був наповнений економічним змістом. З економічної точки зору, посередництво – це встановлення будь-якого економічного зв'язку між двома і більше особами завдяки посередництву третьої особи [2, с. 15].

* Науковий керівник: Липинська О.А. – д.е.н., професор

Аналізуючи погляди багатьох вчених щодо визначення такої економічної категорії як посередництво, ми не знайшли однозначного тлумачення сутності цього поняття. Так В.В. Резнікова [3, с. 229], досліджуючи сутність цієї категорії, систематизує її за теоріями:

- трансакційних витрат;
- сприяння встановленню економічних зв'язків;
- послуг;
- торгівлі.

Засновником теорії трансакційних витрат був Р. Коуз [3, с. 229]. За цією теорією посередництво в суспільстві з високим рівнем розподілу праці сприяє зменшенню таких витрат, а отже, - відіграє важливу роль в економіці.

Таким чином, сутність посередництва полягає в зменшенні трансакційних витрат, пов'язаних з укладенням угод, які в сукупності складають майновий оборот.

За теорією сприяння встановлення економічних зв'язків до терміну «посередництво» вкладається зміст «сприяння», допомога в налагодженні певних зв'язків, спілкування між будь-ким, сприяння укладенню угод між сторонами. З точки зору етимології, термін «посередництво» означає сприяння, допомогу у встановленні певних зв'язків, спілкування між будь-ким, сприяння домовленостям, угоди між сторонами [3, с. 230].

Отже, за цією теорією посередництво – це встановлення будь-якого економічного зв'язку між двома і більше особами, завдяки посередництву третьої особи. До посередництва відносять діяльність зі сприяння укладення контрактів (договорів) між стороною, яка постачає, та стороною, яка споживає, а до посередницьких операцій відносять операції, що охоплюють пошук партнерів, підготовку договірної документації, укладення угод за дорученням іншої сторони. Таким чином, посередництво тлумачиться як діяльність із сприяння у встановленні економічних взаємозв'язків [3, с. 230].

За теорією послуги посередництво має тлумачення послуги, а посередницька діяльність є діяльністю з надання посередницьких послуг, а тому за економічними показниками відноситься до сфери послуг, що стрімко росте із розвитком ринку [3, с. 232].

Т.Е. Магнутова визначає посередництво як правовий інститут, що регулює діяльність уповноважених осіб, спрямовану на надання торгових, інформаційно-комерційних послуг в укладенні та виконанні операцій з переміщення товарних запасів [4].

Посередництво в рамках цієї теорії визначається і як форма організації ринкових відносин, котра представляє собою надання спеціалізованим учасником ринку – посередником – послуг третім особам з укладення угод для них, на противагу торгівлі. Посередництво визначається і як послуги зі сприяння торгівлі (розрізняється в цілому посередництво в обороті товарів, посередництво в обороті праці, посередництво – сприяння торгівлі).

За теорією торгівлі посередницька діяльність розглядається як торгівельна діяльність. Посередництво тлумачиться як «товаропровідний канал» від виробника до споживача.

Загородній А.Г. [5, с. 67] визначає посередництво як форму підприємницької діяльності переважно у сфері послуг для налагоджування зв'язків між виробниками і споживачами з метою прискорити та полегшити рух, обіг продукції, грошей, валюти, інформації.

Для економічної науки посередництво — це операція, що заповнює проміжок між створенням продукції й доведенням її до споживача.

Окремим предметом досліджень науковців було вивчення торгових посередників: класифікація, оцінка діяльності, поняття. Ці питання досліджувались в роботах Дунської А.Р. [1], Кедісова А.І. [6], Трішкіної Н.І. [7], та інших вчених.

Зокрема, значна увага у наукових працях приділена необхідності залучення посередників при здійсненні зовнішньоторговельних операцій, умовам договорів доручення та класифікаціям митних посередників.

Так, на думку Дунської [1, с. 90], торгово-посередницькі операції у зовнішньоекономічній діяльності – це операції купівлі-продажу товарів, що здійснюються за дорученням експортера чи імпортера незалежною фірмою-посередником на основі спеціальних доручень чи окремих угод.

Ми погоджуємося з думкою А.І. Кедісова [6, с. 345], який вважає, що торговельне посередництво – це досить широке поняття, що охоплює чимале коло послуг: перепродаж товару; пошук закордонного контрагента; підготовка і укладання угоди; кредитування сторін; здійснення транспортно-експедиторських операцій; страхові операції; проведення рекламних заходів; технічне обслуговування.

Н.І. Трішкіна визначає торговельне посередництво як вид підприємницької діяльності, основним змістом якої є посередницькі операції на товарному ринку від власного імені і за власний рахунок, або від імені і за рахунок клієнта (виробника, торговця) з метою одержання прибутку від оптового перепродажу товарів, або завдяки винагороді за сприяння у налагодженні господарських зв'язків між виробниками (продавцями) і торговцями (покупцями) цих товарів [7, с. 117].

Отже, з погляду на інтерпретації поняття «посередництва» взагалі, а також «торговельного посередництва» у сфері зовнішньоторговельної діяльності очевидно, що функції з надання послуг з декларування зовнішньоторговельних вантажів слід віднести до функцій торговельних посередників.

Проаналізувавши різні авторські визначення посередництва, ми склали власну думку на цей рахунок і вважаємо, що поняття посередництва в сфері зовнішньоекономічної діяльності необхідно розглядати в широкому економічному змісті, з позиції міжнародної торговельної практики.

Посередництво в сфері зовнішньоекономічної діяльності – діяльність підприємств, організацій, установ щодо задоволення потреб клієнтів шляхом надання їм послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

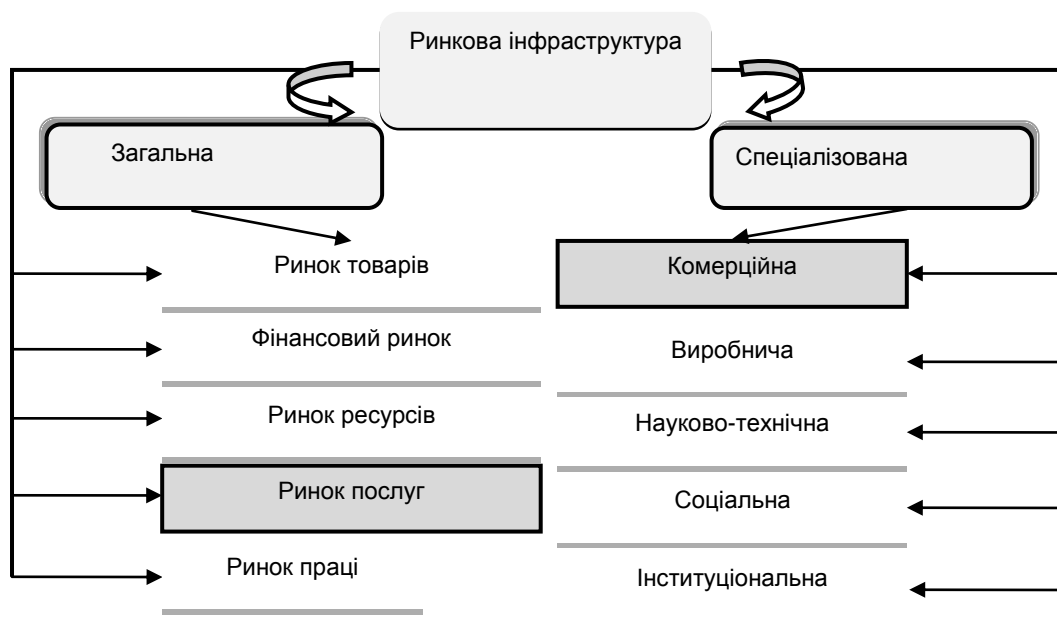
До послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності ми віднесемо послуги з організації купівлі-продажу товару, декларування товарів, консалтингові послуги, транспортно-експедиторські послуги, складські послуги та маркетингові послуги.

Посередницькі послуги істотно впливають на формування цілісних структур міжнародного товарообміну, створюючи фундамент, який об'єднує в мережу окремих учасників міжнародної ланцюга поставок [8, с. 170].

Далі відзначимо той сектор економічного життя, де функціонує посередництво. Більшість вчених, що займаються вивченням формування ринкової інфраструктури, класифікують її на загальну та спеціалізовану.

Загальна - полегшує суб'єктам ринку реалізацію своїх інтересів та сприяє організаційному оформленню ринкових відносин.

Спеціалізована - опосередковує всю систему ринкових відносин [9, с. 20]. Отже, представимо схематично класифікацію ринкової інфраструктури на рис. 3.

Рис. 1. Класифікація ринкової інфраструктури

Джерело: складено авторами на основі [9]

В рамках функціонування ринку послуг відокремимо для подальшого дослідження ринок посередницьких послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

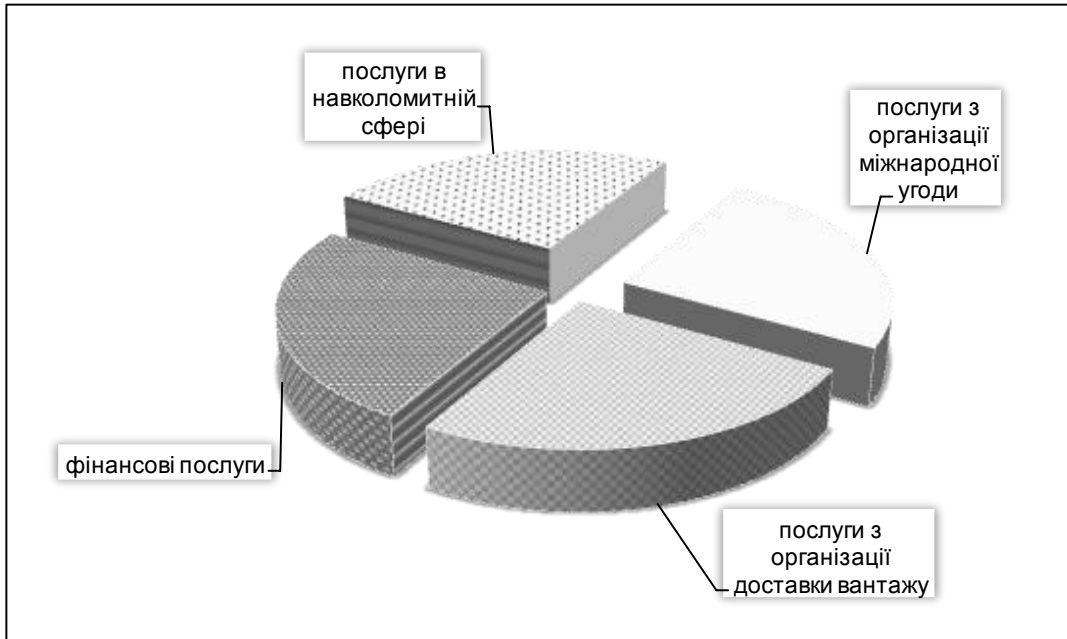
Такий ринок задовольняє розвиток зовнішньоекономічної діяльності та стимулює попит на професійну кваліфіковану працю, новітні технології, створює умови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Розвинутий ринок посередницьких послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності є передумовою ефективного господарювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Ринок посередницьких послуг в сфері зовнішньоекономічної діяльності можна розділити на такі сегменти (рис. 2):

- послуги з організації міжнародної угоди (комісійні, консигнаційні та інші);
- послуги з організації доставки вантажу (агентські, брокерські та інші);
- фінансові послуги (кредитування, переказ, надання гарантій та інші);
- послуги в навколомитній сфері.

Отже, сегмент ринку – послуги в навколомитній сфері, на нашу думку, можна розділити на: митно-брокерські послуги (декларування, консультації в митній сфері, визначення коду товару, нарахування митних платежів та інші); митно-складські послуги (зберігання товарів в режимі митного складу, маркування, консолідація та інші).

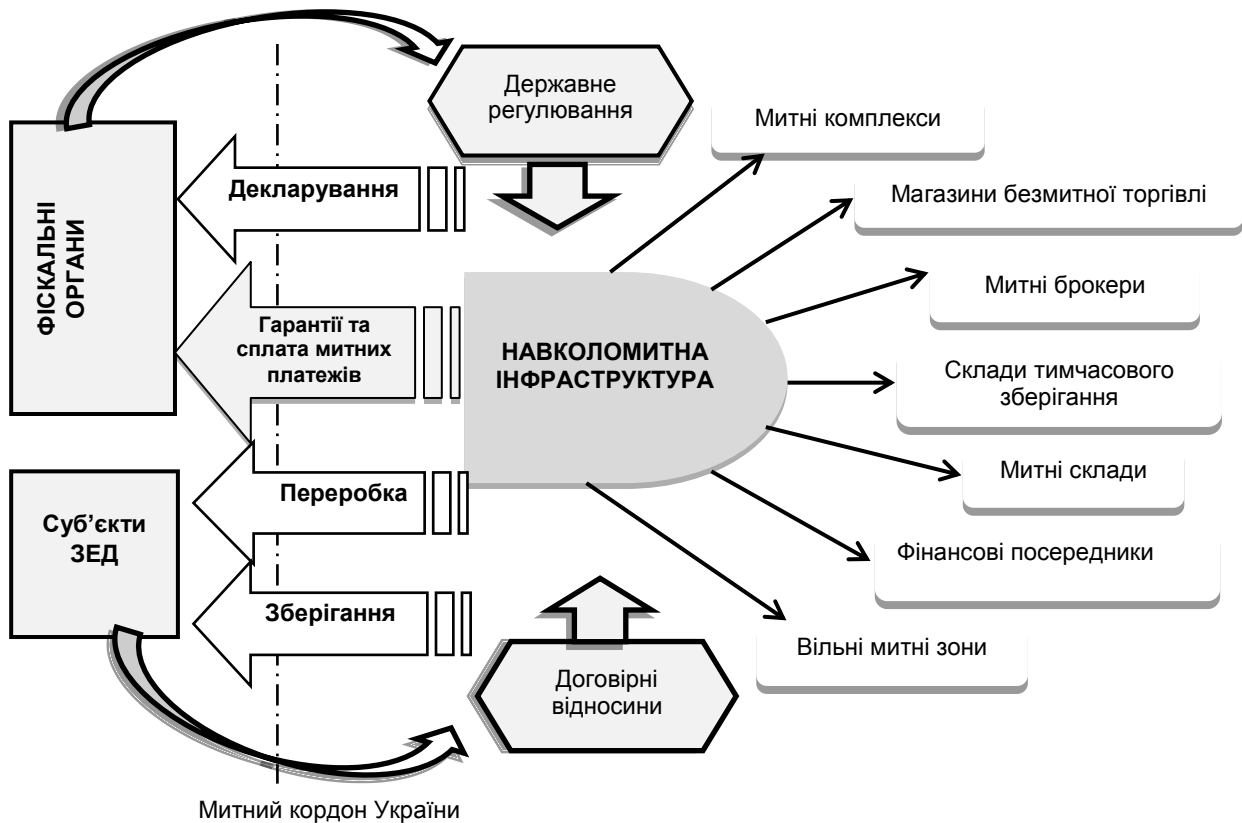

Рис. 2. Ринок посередницьких послуг в сфері зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: розроблено авторами

Далі розглянемо комерційну інфраструктуру, яка включає елементи, необхідні для ефективного просування та реалізації товарів і послуг в умовах конкуренції. До таких елементів відносяться банки, біржі, страхові компанії, склади, консалтингові, аудиторські та інші компанії. Митних посередників можна віднести до комерційної інфраструктури.

Однією з ланок комерційної інфраструктури, що забезпечують процес руху товарів у зовнішній торгівлі є навколomitна інфраструктура (рис. 3)

Рис. 3. Навколomitна інфраструктура

Джерело: розроблено авторами

Ефективне функціонування навколомитної інфраструктури відповідає потребам національної економіки, стає одним з найважливіших умов розвитку зовнішньоторговельних відносин та підвищення транзитного потенціалу України, раціоналізації здійснення митних формальностей, а також підвищення рівня митного сервісу України на міжнародній арені.

Навколомитна інфраструктура складається із взаємозалежних елементів, до її складу входять: митні брокери, митні склади, склади тимчасового зберігання, магазини безмитної торгівлі, митні комплекси, зони вільної торгівлі (сервісного або комерційного типу), фінансові посередники.

На нашу думку, навколомитну інфраструктуру можна визначити як сукупність підприємств, організацій, дій, інструментів, методів, які забезпечують загальні умови взаємодії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з фіскальними органами.

Враховуючи, що підприємство - посередник в сфері зовнішньоекономічної діяльності може одночасно виконувати цілий комплекс послуг, що пов'язані між собою (декларування товарів, перевезення вантажів, зберігання, сортування, пошук покупця та інші), віднесення підприємства до певного типу посередників залежить від того, яка з функцій, тобто надаваних послуг, є на даний момент основним видом діяльності підприємства-посередника.

При виділенні видів посередницької діяльності визначальними факторами класифікації вважаємо такі:

1) особа, від імені якого діє посередник (від власного імені або від імені свого клієнта – виробника або споживача товару).

2) за чий рахунок діє посередник (за свій або за рахунок клієнта),

Посередницька угода, у загальному вигляді, є договором, який укладається між посередником, з однієї сторони, й принципалом - з іншої.

У ролі принципала може виступати будь-яка зацікавлена особа (виробник, продавець, покупець товарів).

Для здійснення угод від імені і за дорученням продавця або покупця зацікавлені особи залучають підприємства, організації й окремі особи, що виступають у ролі агентів – повірників. Така практика широко поширена в країнах континентальної Європи. У спеціальній літературі й у комерційній практиці повірників часто називають представниками.

Агенти - повірники працюють із довірительом (принципалом) на підставі договору доручення, згідно з яким повірник має право укласти відповідні угоди.

Отже, коли укладається договір доручення, представники здобувають статус повірника.

На підставі договору доручення довіритель видає агентів - повірників доручення – документ, де фіксуються повноваження представника укласти угоди від імені іншої особи (довірителя).

Порівнюючи функції, права й обов'язки агента – повірника в торговельнім посередництві й митного брокера (представника) у митнім посередництві, можна сказати, що митний брокер діє від власного імені, на відміну від агента-повірника у торговельнім посередництві, надає послугу, внаслідок якої у довірителя (принципала) виникають певні права і обов'язки, але торговельний посередник надає посередницьку послугу щодо укладання угоди, внаслідок якої принципал здобуває обов'язок з покупки та оплаті за товар, а митний брокер надає послугу з митного оформлення, внаслідок якої у нього виникає обов'язок по сплаті митних платежів державі. При цьому митний брокер відповідно до митного законодавства несе відповідальність за сплату митних платежів. Аналогічна умова існує у практиці роботи посередників-комісіонерів, які, відповідно до умов договору комісії, беруть на себе відповідальність за платежездатність покупців товару.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведено узагальнення наукових визначень економічної сутності поняття посередництва взагалі, а також посередництва у зовнішньоекономічній діяльності.

Ми вважаємо що поняття посередництва в сфері зовнішньоекономічної діяльності необхідно розглядати в широкому економічному сенсі з позиції міжнародної торговельної практики. Розроблено визначення поняття «посередництво в сфері зовнішньоекономічної діяльності» - це професійна діяльність підприємств, організацій, установ, щодо задоволення потреб клієнтів шляхом надання їм послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Посередницькі послуги в сфері зовнішньоекономічної діяльності нами виділено окремим сегментом ринку послуг та розділено на сегменти: послуги з організації міжнародної угоди; послуги з організації доставки вантажу; фінансові послуги; послуги в навколомитній сфері.

Визначені основні елементи навколомитної структури: митні брокери, митні склади, склади тимчасового зберігання, магазини безмитної торгівлі, митні комплекси, зони вільної торгівлі, фінансові посередники.

Розроблено визначення поняття навколомитна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, дій, інструментів, методів, які забезпечують загальні умови взаємодії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з фіскальними органами.

При цьому, навколоритна інфраструктура повинна забезпечувати: оперативність і повноту контролю зовнішньоторговельної угоди; чітку координацію діяльності усіх учасників угоди; ефективність наданих послуг.

Література

1. Дунська А.Р. Торгові посередники в зовнішньоекономічній діяльності: проблеми визначення та класифікації / А.Р. Дунська // *Економічний вісник: зб. наук. праць Нац. техн. ун-т України "КПІ"*. – 2012. – Вип. 9. – С. 89-95.
2. Андреева Л. Торговое посредничество: понятие и правовые формы осуществления / Л. Андреева / *Российская юстиция*. – 1994. – № 7. – С. 15-17.
3. Резнікова В.В. Економічна сутність посередництва / В.В. Резнікова // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Том 3.* – 2009. – № 4. – С. 228–234.
4. Магнутова Т.Е. Правовое регулирование отношений по торговому посредничеству: автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03 / Магнутова Татьяна Егоровна. – М., 1988. – 26 с.
5. Загородній А.Г. Фінансовий словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. – Вид. 4-те (випр. та доп.). – Л. : Вид-во "Знання", КОО; Львів: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. – 384 с.
6. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник: 2-ге вид., випр. і доп / А.І. Кедісов, С.М. Березовенко, Г.М. Биков, В.В. Волошин [та ін.]. – К. : ВІРА-Р, 2002. – 552 с.
7. Тришкіна Н.І. Сутність торговельного посередництва в системі маркетингу / Н.І. Тришкіна // *Вісник ОНУ ім. Мечнікова*. – 2013. – № 3/3. – С. 116-119.
8. Гвардзинська Е. Таможенные посреднические услуги в таможенных процедурах (на примере таможенных агентств и налоговых консультантов) / Е. Гвардзинська // *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право*. – 2010. – № 2. – С. 170-179.
9. Рекуненко І.І. Інфраструктура ринку: елементи та значення в ринковій економіці / І.І. Рекуненко // *Економіка. Фінанси. Право*. – 2011. – № 11-12. – С. 19-22.

References

1. Dunska, A. (2012), "Resellers in foreign economic activity : problems of definition and classification", *Ekonomichnyi visnyk: zb. nauk. prats Nats. tekhn. un-t Ukrainy "KPI"*, issue 9, pp. 89-95.
2. Andreeva, L.(1994), "Commercial mediation : concept and legal forms of implementation", *Rossiyskaya yustitsiya*, no. 7, pp. 15-17.
3. Rieznikova, V. (2009), "The economic essence of mediation", *Uisnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, Ekonomichni nauky*, vol 3, no. 4, pp. 228–234.
4. Magnutova, T. (1988), "The legal regulation on trade relations brokering", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 12.00.03, Moscow, Russia, 26 p.
5. Zahorodnii, A.H., Vozniuk, H.L. and Smovzhenko, T.S. (2002), *Finansovyi slovnyk* [Financial Dictionary], Vyd-vo "Znannia", KOO, Lviv, Ukraine, 384 c.
6. Kedisov, A., Berezovenko, S., Bykov, H. et al. (2002), *Upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu* [Management of the foreign trade activities], tutorial, VIRA-R, Kyiv, Ukraine, 552 p.
7. Trishkina, N. (2013), "The essence of mediation in trade marketing system", *Visnyk ONU im. Mechnikova*, no. 3/3, pp. 116-119.
8. Hvardzynska, E. (2010), "Customs mediation services in customs procedures (on the example of customs agencies and tax consultants)", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy, seriiia Pravo*, no.2, pp. 170-179.
10. Rekunenko, I. (2011), "The infrastructure market: elements and value in a market economy", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 11-12, pp. 19-22.